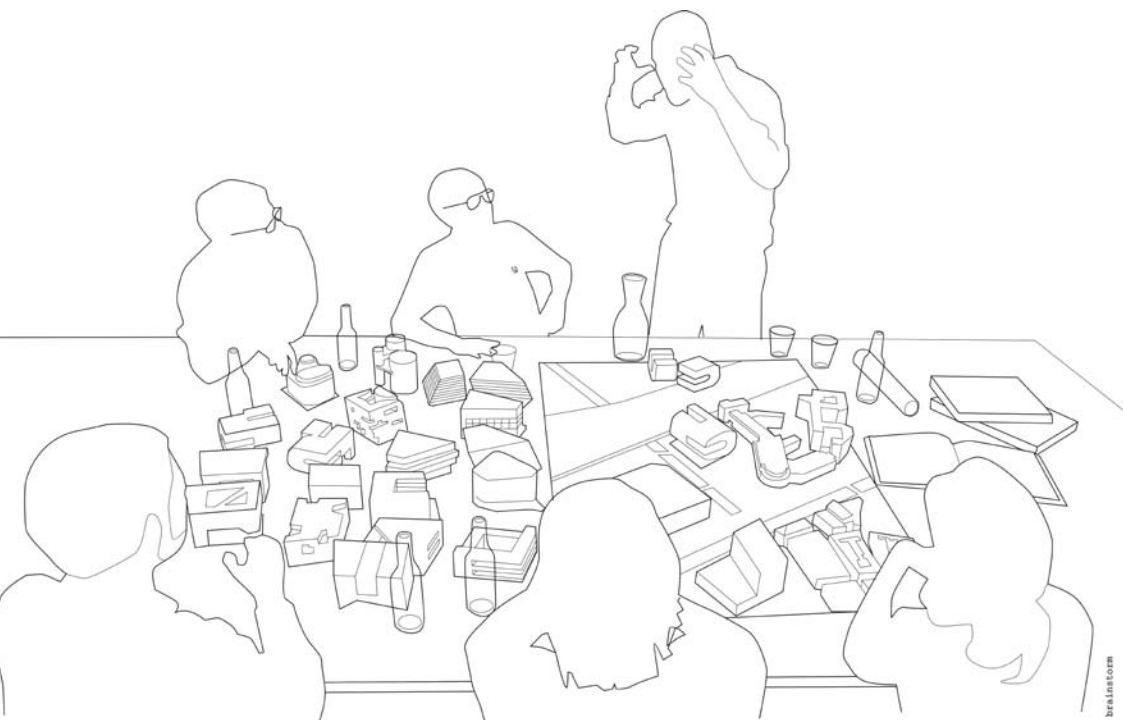

22 | BIJZONDERE VERSCHIJNINGEN

VMX OVER OPDRACHTGEVERSCHAP EN BOUWEN IN UTRECHT

MACHTELD KORS

VMX HEEFT DRIE PROJECTEN IN UTRECHT GEREALISEERD. DE NIEUWBOUW VAN HET WILLEM ARNTSZ HUIS, HET KINDERCLUSTER NOORD EN DE TEGENOVERGELEGEN WONINGEN IN VLEUTERWEIDE ZIJN STUK VOOR STUK BIJZONDERE VERSCHIJNINGEN. DE INNOVATIEVE MATERIAALKEUZES EN KLEURSTELLINGEN IN DE GEBOUWEN VAN VMX TONEN DURF EN OPTIMISME, MAAR WORDEN HIERDOOR OOK UITEENLOPEND ONTVANGEN. NU VMX IS GESELEC- TEERD OM DE NIEUWE BIBLIOTHEEK OP HET SMAKKELAARVELD TE ONTWERPEN, Zouden we dit bureau beter moeten leren kennen. Wie zijn deze ontwerpers, wat hebben ze eerder gedaan, hoe pakken ze een project aan en wat is hun mening over het architectuurklimaat in Utrecht?

BRAINSTORMSESSIE VMX MET ONDER ANDERE DON MURPHY (RECHTS) EN LEON TEUNISSEN (ZITTEND MIDDEN MET BRIL)

VMX Architects (opgericht in 1994)¹ is gehu- vest in de voormalige Citroëngarage bij het Olympisch stadion in Amsterdam. De voor- malige bedrijfskantine op de bovenste ver- dieping biedt een spectaculaire ruimte met een weids uitzicht. Het bureau heeft vieren- twintig werknemers en ontwerpt voornamelijk Nederlandse projecten. Het bureau wordt geleid door Don Murphy en Leon Teunissen. De professionele verbintenis tussen hen is hecht. 'Opdrachtgevers krijgen eigenlijk twee voor de prijs van een', zegt Leon Teunissen. Murphy en Teunissen hebben binnen het bureau elk hun eigen aandachtsveld. Murphy vertegenwoordigt alle ontwerpgerelateerde zaken en Teunissen richt zich op de zakelijke- en managementwerkzaamheden. Ze zijn 'één architect in twee lichamen', zoals zij het ver- woordden in hun boek 'VMX agenda'.²

POST STAR ARCHITECTS

VMX Architects heeft veel projecten gereali- seerd, maar er is relatief weinig over hun werk geschreven. Hier heeft Don Murphy wel een verklaring voor. Hij noemt VMX Architects 'Post Star Architects'. Hun interesse ligt bij het realiseren van projecten en niet bij het publi- ceren over hun werk en over henzelf, zoals hij veel hedendaagse 'Star Architects' ziet doen. 'In tegenstelling tot veel collega's in de jaren negentig, hebben wij steeds minder behoefte om ons werk te publiceren. Vanaf het moment dat we onze eerste projecten realiseerden, begonnen we een gevoel van teleurstelling te ervaren. Het was niet zo dat elk gebouw dat we realiseerden ons ongelukkiger maakte, integendeel. Maar ondanks dat we zo hard ons best deden, zagen we dat imperfectie altijd in het eindresultaat zichtbaar was en we waren niet in staat om deze teleurstellingen te weerleggen.'

Murphy en Teunissen onderscheiden zich van andere architecten. Zij negeren vragen van journalisten om projectmateriaal toe te stu- ren en vinden publicaties over hun persoon van ondergeschikt belang. 'Als ze de moeite nemen om naar ons toe te komen voor een gesprek willen wij ze wel te woord staan, maar

gewoon maar wat materiaal opsturen vinden wij niet interessant', zegt Murphy. Het gaat om de projecten en de totstandkoming van een goed gebouw.

VMX HET WERK

Over het verhaal achter de totstandkoming van hun projecten, gaat hun in 2007 versche- nen boek VMX Agenda. Bernard Hulsman omschreef het boek in het NRC (30 maart 2007) als een anti-monografie.³ Er staan geen grote, glimmende foto's in van het gereali- seerde werk en geen standaard projectbe- schrijvingen. Het is een boek over alles waar een architectenbureau bij het bouwen in het Nederland mee te maken krijgt. Een open- hartige beschrijving van de ontmoetingen, besprekingen met opdrachtgevers en andere betrokkenen bij de totstandkoming van hun gebouwen.

De keuze voor het maken van een dergelijk boek legt de ziel van het bureau bloot, het illus- treert de gedrevenheid van VMX Architects en hun werkwijze. Zij willen goede architectuur maken, verdiepen zich in de opgave, stellen vragen en denken in alternatieven. Ze bespre- ken de verschillende opties, waarvan zij vooraf de voor- en nadelen hebben onderzocht. In VMX agenda vertellen ze wat er allemaal bij komt kijken als je goede architectuur wilt maken. Dat is gedaan zonder een blad voor de mond te nemen. Zo worden ontwerpbe- slissingen, problemen en tegenslagen bij de bouw beschreven, conflicten, compromissen, ergernissen en successen helder toegelicht. Opvallend is de grote diversiteit aan opdrachten die VMX in veertien jaar heeft gebouwd. Zij realiseerden onder andere een hoofdkantoor voor de Directie Noordzee in Rijswijk, verschillende woningbouwprojecten in Rotterdam en Amsterdam, woningen op IJburg en in Wassenaar, zorg- en ziekenhuis- opdrachten in Utrecht en Zeist voor Stichting Altrecht, de fietsenflat bij het Centraal Station in Amsterdam, een Stedelijk Gymnasium in 's Hertogenbosch, een Montessori school op IJburg en een VMBO school langs de A2 bij Echt.

Het onderling verschil tussen de projecten is groot. Zowel in vorm en functie, als in materialisering. Don Murphy zegt erg blij te zijn steeds weer de mogelijkheid te krijgen nieuwe typen projecten te onderzoeken. 'Het houdt de motivatie goed, en het houdt je ook scherp om een volgend project beter te maken'. De opdracht voor de bibliotheek in Utrecht is dan ook een droomopdracht. Eerder ontwierpen ze wel een bibliotheek in relatie tot een school, maar nog nooit ontwierpen ze een combinatie van een bibliotheek, filmhuis, kunstencentrum, restaurant en woningen.

VMX EN UTRECHT

VMX Architects heeft een bijzonder huwelijk met Utrecht door de projecten die zij eerder realiseerden in de historische binnenstad en Leidsche Rijn. Op de vraag wat zij van het architectuurklimaat in Utrecht vinden reageert Murphy stellig: 'Utrecht lijdt nog steeds aan het 'Hoog Catharijnesyndroom'. 'Men is bang om duidelijke beslissingen te nemen, dit merken wij ondermeer in het proces rondom de totstandkoming van de nieuwbouw van het Willem Arntszhuis. Wij waardeerden de moed van onze opdrachtgever Stichting Altrecht, een architect te kiezen zonder ontwerpervaring voor ziekenhuizen. Maar hij was niet bereid zijn nek uit te steken als er ontwerpbeslissingen genomen moesten worden. De tijdsdruk was enorm, ver-

anderend beleid en lange gesprekken met de Commissie Welstand en omwonenden maakte het tot een uitputtend proces. Als men oprecht iets nieuws wil realiseren, is een democratisch proces de slechtste methode. Onze ervaring is dat goede architectuur niet alleen het resultaat is van de keuze voor een goede architect maar ook van een goede opdrachtgever met eigen ideeën die bereid is om risico's te nemen.'

Toch getuigt het ontwerp voor het Willem Arntszhuis van durf en optimisme. Het dwingt, zeker voor een project in de zorgsector, respect af.⁴ De nieuwbouw voegt zich, ondanks de enorme schaal, in het stedenbouwkundig weefsel van de historische binnenstad. De gevelmaterialisering en kleurkeuze van de nieuwbouw zenden een positieve boodschap uit. De kanariegele gevel van de nieuwbouw eist de aandacht op en het geeft de patiënten van het Willem Arntszhuis een volwaardige en zichtbare plek in de stad.

Murphy en Teunissen hechten veel waarde aan goed opdrachtgeverschap. Het is de kwaliteit van de projecten waar het om draait. Om de kwaliteit te blijven ontwikkelen zoeken ze naar betere opdrachtgevers om meer kansen te creëren om betere architectuur te maken.

VMX EN LEIDSCHER RIJN

Na kennis gemaakt te hebben met de (bouw) dynamiek in de historische binnenstad van Utrecht kreeg VMX te maken met het 'archi-

NIEUWBOW WILLEM ARNTZHUIS, LANGE NIEUWSTRAAT, VMX ARCHITECTS, FOTO: JEROEN MUSCH

UTRECHT LIJDT NOG STEEDS AAN HET HOOG CATHARIJNE- SYNDROOM

tectuurklimaat' in Leidsche Rijn. Zij realiseerden hier vorig jaar het Kindercluster Noord (KC Noord). Het project in Vleuterweide had meer dan tien opdrachtgevers. Er was veel afstemming tussen de opdrachtgevende partijen en een enorme wil tot samenwerken. Na realisatie bleek echter dat de personen die zo graag wilden samenwerken niet daadwerkelijk de mensen waren die het gebouw gingen gebruiken. 'De huidige gebruikers zijn hierdoor minder betrokken bij het gebouw en hebben geen begrip voor bepaalde ontwerpkeuzes die zijn gemaakt', zegt Murphy.

Het KC Noord huisvest drie lagere scholen, drie crèches, een sporthal, een restaurant en een theater. Net als bij de opgave voor het Willem Arntszhuis, moest een enorm omvangrijk programma worden ondergebracht in één bouwvolume. VMX schoof de verschillende programmaonderdelen als blokjes in elkaar tot een drie bouwlagen tellend gebouw. De sporthal vormt de kern van het complex. Op de begane grond liggen de drie crèches en de drie basisscholen bevinden zich op de bovenste verdieping. De middelste verdieping is

de sociale ontmoetingsplaats in het gebouw. Hier bevinden zich de belangrijkste publieke functies, zoals het buurthuis, het restaurant en de publiektribunes van de sporthal. De open, overkapt buitenstraat op de tweede verdieping moet de gebruikers uitnodigen tot terloopse ontmoetingen. Het KC Noord wordt ontsloten door drie grote trappen. De gevel is volledig bekleed met witte tegels van vijf bij vijf centimeter, alleen het glas van de borstwering op de tweede verdieping is roze.

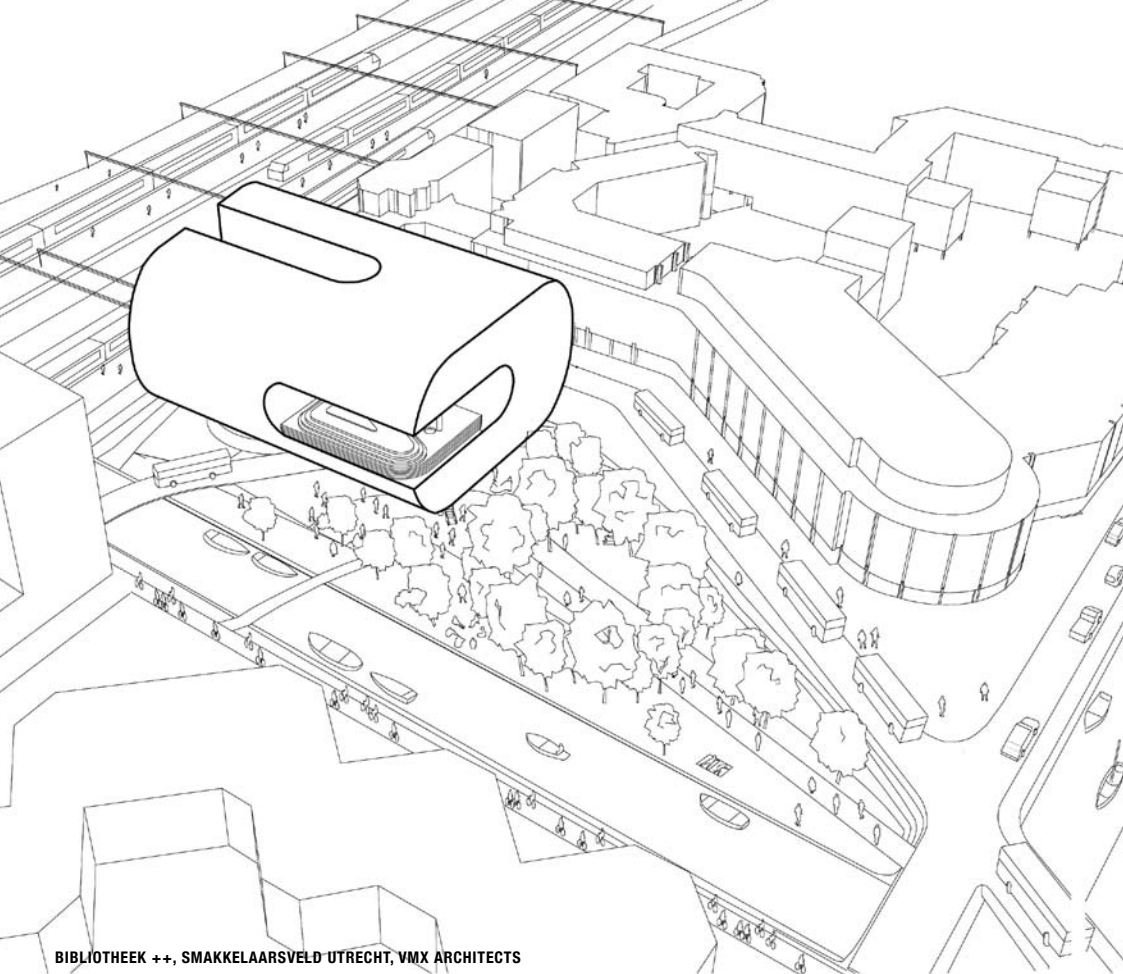
KC Noord blijkt op veel vlakken een experiment. Men moet zich afvragen of de clustering van de verschillende scholen en publieke functies in een gebouw een goede oplossing is. Het gaat ten koste van de identiteit van de afzonderlijke instanties en scholen die deel uit maken van het KC Noord. Eigenlijk vormt het gebouw een Fremdkörper in de wijk. Het eist de aandacht op, maar voegt zich niet naar de context.

VMX IN HET STATIONSGBIED

Het meest recente ontwerp van VMX in Utrecht is natuurlijk de Bibliotheek++ met

KC NOORD, VLEUTERWEIDE, VMX ARCHITECTS, FOTO: LUUK KRAMER

BIBLIOTHEEK ++, SMAKELAARSVELD UTRECHT, VMX ARCHITECTS

filmhuis, kunstcentrum en woningen op het Smakelaarsveld. Het is een droomopdracht maar ook een beetje een gedwongen huwelijk. Een jury beoordeelde de zeven inzendingen voor de nieuwe bibliotheek. Over het ontwerp en de visie van Rapp+Rapp waren de juryleden het meest lovend. Het ontwerp van VMX maakte indruk, maar kreeg ook kritiek. Omdat het gebouw is opgetild boven het maaiveld, maakte de jury zich grote zorgen over de sociale veiligheid en bestempelde ze het ontwerp als 'onverdedigbaar'. Na een herhaling haalde VMX toch een betere eindscore omdat hun ontwerp op juridisch en commercieel vlak goed scoorde.

De jury blijft achter haar aanvankelijke keuze voor Rapp+Rapp staan. VMX leverde volgens

de jury wel goed werk maar niet passend voor de locatie. De gemeente voerde vertrouwelijke 'verificatiegesprekken' met VMX, waarin onder meer aanpassingen aan de orde kwamen om de veiligheid rondom het gebouw te verbeteren. De gunning kan pas plaatsvinden nadat de rechtzaak is afgerond die Rapp+Rapp heeft aangespannen tegen de gemeente Utrecht. Formeel is Rapp+Rapp dus niet afgewezen. Maar als de gemeente en VMX er samen uitkomen dan volgt begin november een voorlopig gunningsbesluit.

VMX ontwierp een ovaal volume dat als een laaghangende wolkboven het Smakelaarsveld zweeft. Twee grote uitsneden in het volume geven het een uitgesproken herkenbaarheid. De open vorm moet het publiek verleiden

naar binnen te gaan. Iedereen die het gebouw betreedt, komt uit in de centrale lobby, het hart van de bibliotheek.

De nieuwe Bibliotheek ++ is net als de andere projecten van VMX in Utrecht, een frisse verschijning. De schaal, vorm en keuze voor het vrijlaten van het maaiveld zullen zeker nog kritiek oproepen. Maar VMX Architects zoekt naar innovatieve oplossingen en goede architectuur. En VMX is van mening dat, alle andere gebouwen die een iconische verschijning claimen ten spijt, de bibliotheek bij uitstek een type gebouw is dat tegenwoordig nog iconisch mag zijn. De nieuwe bibliotheek moet herkenbaar worden als dé culturele plek van de stad, en dat zal Utrecht weten. Als Utrecht ondanks haar 'Hoog Catharijnesyndroom' toch voor VMX kiest, zegt dat veel over het opdrachtgeverschap van de gemeente Utrecht. ■

Noten:

1. VMX was eerst VMG, een samenstelling van de eerste letters van de achternamen van Ed Veenendaal, Don Murphy en Reinier de Graaf. Don Murphy is alleen over. De 'G' van Reinier de Graaf werd na zijn vertrek doorgekrust, vandaar de X.
2. VMX Agenda, ed. Olv Klijn, 010 Uitgevers, Rotterdam 2007
3. Bernard Hulsman, 'In een boek ben je vrijer', NRC Handelsblad, 30 maart 2007
4. Catja Edens, 'Outsider voor outsiders', Post Planjer, maart 2008

